

Hanna Achremowicz
Paulina Kida

RAZEM W SZKOLE

RAZEM W SZKOLE

RAZEM W SZKOLE

Praca w szkole
z uczniem migranckim
i w klasach
międzykulturowych

Wrocław 2021

Autorki:

Hanna Achremowicz, Paulina Kida

Tłumaczk:

Sofiia Baianova, Katarzyna Kawalec

Projekt graficzny i projekt okładki:

Tetiana Khamova

© Copyright by Fundacja Ukraina
Wrocław 2021
Wydanie I (2021)

Fundacja Ukraina

Ruska 46a/201, 50-079 Wrocław

<https://fundacjaukraina.eu/>

<https://www.facebook.com/CUKR.Wroclaw/>

<https://www.instagram.com/CUKR.Wroclaw/>

Projekt reSTART jest współfinansowany z Programu Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji oraz budżetu państwa.

Wyłączna odpowiedzialność za wyrażone opinie spoczywa na autorze i Komisja Europejska oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji nie ponoszą odpowiedzialności za sposób wykorzystania udostępnionych informacji.

Publikacja jest przeznaczona do rozpowszechniania nieodpłatnego i zakazane jest pobieranie z tytułu jej rozpowszechniania jakichkolwiek opłat.

Będziemy wdzięczni, jeżeli przy cytowaniu, parafrazowaniu i użyciu fragmentów publikacji zastosowana zostanie forma cytowania zawierająca następujące informacje:

Achremowicz H, Kida.P. (2021), "Razem w szkole. Praca w szkole z uczniem migranckim i w klasach międzykulturowych", Wrocław: Fundacja Ukraina.

PROJEKT „RESTART” JEST WSPÓLFINANSOWANY
ZE ŚRODKÓW PROGRAMU KRAJOWEGO FUNDUSZU AZYLU,
MIGRACJI I INTEGRACJI ORAZ BUDŻETU PAŃSTWA
BEZPIECZNA PRZYSTAŃ

FUNDACJA
UKRAINA

SPIS TREŚCI

I Część teoretyczna	3
1. Sytuacja psychologiczna dziecka cudzoziemskiego w szkole	3
2. Wsparcie ze strony szkoły	6
3. Rola asystenta międzykulturowego	8
II Część praktyczna. Gry i zabawy edukacyjne	12
1. Zamiana miejsc	12
2. Międzykulturowe Bingo Integracyjne	13
3. Szybkie liczebniki	14
4. Powolne liczebniki	15
5. Opisanie przedmiotów w klasie	15
6. Gra symulacyjna	16
7. Gry terenowe	19
III Język polski jako obcy	20
1. Teoretyczne założenia uczenia języka polskiego jako obcego	20
2. Komunikacja w szkole w formie kart z piktogramami	24
3. Opis klasy szkolnej	24
4. Podstawowe wyrażenia w języku polskim	25
5. Słowniki przedmiotowe	25
IV Narzędzia do nauki on-line	26
V Źródła wiedzy i inspiracji	27
VI Literatura	28

RAZEM W SZKOLE

Praca w szkole z uczniem migranckim i w klasach międzykulturowych

Przybycie do klasy dziecka odmiennego kulturowo to ogromne przeżycie. W największym oczywiście stopniu dla niego samego, jednak nie tylko. Sytuację tę przeżywają rodzice, nauczyciele, wychowawcy, cała klasa dziecka, a czasem nawet całe środowisko szkolne.

Spotykając się z nauczycielami podczas szkoleń, których celem była praca nad wsparciem uczniów migranckich, wysłuchałyśmy licznych historii i relacji nauczycieli. Wiele z nich było trudnych, niektóre radosne, wszystkie natomiast pokazywały ogromną troskę, jaką chcą otoczyć dziecko migranckie zaangażowani pedagodzy. Często byłyśmy poruszone opowieściami uczestników, które pokazywały z jak ogromną determinacją chcą działać na rzecz swoich uczniów.

Napotykają na tej drodze trudności — czasem instytucjonalne, wynikające z niewystarczających systemowych rozwiązań, które wspierają dziecko migranckie w szkole, czasem natomiast wynikające z barier językowych i odmienności kulturowych. Widzimy jednocześnie, że determinacja nauczycieli potrafi być ogromna. Przede wszystkim więc dla nich oddajemy ten manual, który mamy nadzieję, że pomoże im w pracy.

W pierwszej jego części przedstawiłyśmy pewne podstawowe zagadnienia teoretyczne. Najpierw piszemy o trudnościach psychologicznych, którego może doświadczać dziecko migranckie, następnie o możliwych formach wsparcia ze strony szkoły oraz o roli asystenta międzykulturowego.

Aby przełożyć teorię na praktykę i oddajemy do Państwa ręk jednocześnie część praktyczną. Proponujemy w niej gry i zabawy, które stanowią międzykulturowe warianty znanych i lubianych gier integracyjnych. Postawiłyśmy na zabawy, które zbliżają społeczności polską i ukraińską, jednak pomysły te można swobodnie przekształcać na inne języki z wykorzystaniem słownika dowolnego języka.

Do części praktycznej dołączamy również słowniczek podstawowych pojęć, który może przydać się nauczycielowi w klasie oraz podczas prowadzenia poszczególnych przedmiotów.

Wskazałyśmy też strony na których można szukać pomocy, pobierać materiały w otwartym dostępie i po prostu korzystać z nich według indywidualnych potrzeb. Mamy nadzieję, że nasza praca w jakimkolwiek stopniu ułatwi trudne zadanie nauczycieli, a w konsekwencji sprawi, że sytuacja uczniów migrantów choć w minimalnym stopniu się poprawi.

Mamy nadzieję, że nasza praca w jakimkolwiek stopniu ułatwi trudne zadanie nauczycieli, a w konsekwencji sprawi, że sytuacja uczniów migrantów choć w minimalnym stopniu się poprawi.

Hanna Achremowicz i Paulina Kida

I Część teoretyczna

1. Sytuacja psychologiczna dziecka cudzoziemskiego w szkole

Po przyjeździe do nowego kraju, dzieci migranckie narażone są na różne trudności społeczne i emocjonalne. Ich doświadczenia zależą od czynników indywidualnych, okoliczności migracji, przygotowania do niej oraz wsparcia uzyskanego na miejscu. Przeprowadzając się do innego kraju mogą doświadczyć szoku kulturowego i z pewnością będą musiały zmierzyć się z procesem adaptacji kulturowej. To nie lada wyzwanie dla młodego człowieka. Warto opisać podstawowe aspekty jego sytuacji psychologicznej:

1. Dzieci przybywające do danego kraju **mogą wyglądać, zachowywać lub po prostu czuć się odmiennie**. To z kolei może powodować poczucie izolacji. Dodatkowym problemem są z trudności komunikacyjne oraz niezajomość reguł postępowania czy zabaw. Zdarza się, że aby ukryć swoją niewiedzę w zakresie norm kulturowych, dziecko unika kontaktu z rówieśnikami.
2. Warto wspomnieć, że zazwyczaj **młodsze dzieci adaptują się szybciej**. Dla starszych uczniów coraz większe znaczenie odgrywać mogą problemy komunikacyjne oraz stereotypy kulturowe.
3. Ze względu na wymienione wyżej trudności, u uczniów **może pojawić się smutek, poczucie bezradności i samotności** (Bąbiak 2013, s. 54-56; Chrzanowska 2009, s.5-6).
4. Zarówno dorośli, jak i dzieci migranci mogą przeżywać **“szok kulturowy”**. Czasem zdarza się, że pomimo pozytywnego nastawienia do nowego kraju i radości ze zmiany (opisywanych jako etap turystyczny lub miesiąc miodowy), u dziecka pojawiają się negatywne emocje i dezorientacja. Uczeń lub uczennica

zaczyna intensywnie tęsknić za poprzednim domem. Należy mu wówczas okazać jak największe wsparcie. Jeśli dobrze przeżyje etap szoku, zaczyna dostrzegać swoje własne postępy w nauce, pojawia się u niego spokój i poczucie bezpieczeństwa, czyli następuje “adaptacja” (Bąbiak 2013, s.49; Kownacka 2006; Janeta 2011).

Jak można pomóc dziecku odmiennemu kulturowo w klasie?

Przede wszystkim warto przygotować zarówno dziecko, jak i klasę na przyjęcie nowego ucznia. Ogromne znaczenie ma empatia, zrozumienie i wyrozumiałość ze strony rówieśników. Należy pamiętać, że dzieci mogą w spontaniczny i bardzo różny sposób reagować na odmienną kulturową kolegów i koleżanek. (Frączek 2018, s. 279). Przygotowanie ich do przyjęcia nowej osoby w klasie jest bardzo ważnym elementem edukacji międzykulturowej. W części praktycznej zawarłyśmy kilka gier integracyjnych, które można wykorzystać w klasie międzykulturowej.

Opisując sytuację psychologiczną dziecka warto wspomnieć o kilku następstwach, które mogą pojawić się u dziecka, szczególnie jeżeli migracja nie jest dobrowolna, ale wiąże się z uchodźstwem. Iwona Bąbiak (2013, s.50-54) opisuje siedem psychologicznych konsekwencji uchodźstwa:

- żalobę kulturową
- obniżenie progu agresji, które wynika z przeżywanego napięcia emocjonalnego
- konflikty wewnątrzrodzinne wynikające z migracji
- somatyzacje
- PTSD (zaburzenie stresu pourazowego)
- syndrom ocalonych (poczucie winy z powodu śmierci lub cierpienia bliskich)

wyuczoną bezradność

Dzieciom doświadczającym tych trudności potrzebna jest już pomoc psychologiczna. Doświadczenie każdego dziecka jest nieco odmiennie, wymaga odpowiedniej diagnozy i do

stosowania działań. Warto zauważyć, że nie należy postrzegać dziecka z doświadczeniem migracji tylko przez ten pryzmat, ale uwzględnić wszystkie zmienne, które modelują jego sytuację. Na sytuację szkolną dziecka wpływają również takie czynniki jak potencjał intelektualny, płeć, osobowość, temperament, środowisko domowe, obrany styl uczenia się, inteligencja emocjonalna, umiejętność budowania relacji, przejawianie się trudności w nauce i zachowaniu, które nie są związane z migracją itd. Wpływ nauczyciela na większość tych czynników jest całkowicie ograniczony — można jedynie uwzględnić je w procesie edukacyjnym.

Ciekawostka: różnice kulturowe mogą wpływać na zdolności poznawcze lub motywację uczniów. Kultura może wpływać na poznanie, kategoryzację i tworzenie pojęć, pamięć, rozwijanie problemów, podejmowanie decyzji itd. D. Matsumoto i L. Juang wspominają badania Broota i Ganguli wśród dzieci hinduskich, amerykańskich i muzułmańskich. W czasie badań pokazywano im zdjęcia różnych twarzy, skojarzonych z nagrodą lub karą. Następnie pokazywano im te same lub inne twarze i proszono o określenie, które kojarzą się z karą, a które z nagrodą. Wykazano, że dzieci amerykańskie dostrzegały więcej twarzy kojarzących się z nagrodą, a hinduskie i muzułmańskie z karą. Z badań tych wywnioskować można, że w danych kulturach dominowały wzmocnienia pozytywne lub negatywne. Takich też wypatrywały dzieci - amerykańskie szukały aprobaty i nagrody, muzułmańskie i hinduskie – kary (Matsumoto, Juang 2007, s. 135).

2. Wsparcie ze strony szkoły

Gdy dziecko migranckie zapisane zostaje do polskiej szkoły pojawić się może **kilka trudności**. Jakich?

1. **Różnice programowe** - w Polsce zapisuje się dziecko do danej klasy na podstawie dokumentu ze szkoły zagranicznej, który określa, jaki etap edukacji ukończyło one w kraju pochodzenia. W każdym kraju proces edukacji jest nieco inny, dlatego uczeń lub uczennica muszą nadrobić różnice programowe.
2. **Znajomość języka** - to temat trudny i złożony. Jeśli rodzice wyrażą zgodę, na początku nauki dziecko może napisać test językowy. Na jego podstawie może być zapisane do danej klasy, jednak ostateczna decyzja należy do niego i do rodziców.
3. **Jak zakwalifikować dziecko do właściwej klasy?** Jeśli rodzice nie dostarczą odpowiednich dokumentów, dyrektor może sam zakwalifikować ucznia/ uczennicę na podstawie rozmowy kwalifikacyjnej do nauki w danej klasie (Frączek 2018 s. 283-284).
4. Warto wspomnieć, że dzieci migranci zapisywane są do polskich szkół bez wymogu posiadania polskiego obywatelstwa. W szkołach podstawowych obowiązuje rejonizacja, co sprawia, że **uczniowie z tego samego kraju mogą być rozproszeni po całym mieście w sposób nierównomierny** i nie do końca odpowiadający możliwościom udzielanego wsparcia.
5. **Językiem rekrutacji jest język polski**, co dla niektórych rodziców może być trudnością.

Co szkoła może zaoferować dzieciom migrantom?

1. Minimum 2 godziny zajęć z języka polskiego jako obcego tygodniowo (indywidualnie lub w grupach)
2. Zajęcia wyrównawcze z przedmiotów, z których należy uzupełnić różnice programowe.
3. Oba wymienione rodzaj zajęć nie mogą przekraczać do 5 godzin wsparcia tygodniowo (Rozporządzenie MEN 2017).

Na całym świecie pracuje się z migrantami w różny sposób. Niektóre kraje preferują jak najmocniejszą integrację, wspólne zajęcia od samego początku nauki i dodatkowe lekcje języka. Inne natomiast stawiają na tworzenie klas przygotowawczych i naukę języka w takich warunkach (Igllicka, Gmaj 2012, s.7). Niezależnie od przyjętej strategii, to co jest najważniejszym celem, to jak najszybsza nauka nowego języka (EACEA, Eurydice 2019, s.148). W niektórych krajach w szkołach pracuje tłumacz lub asystent kulturowy. Również w Polsce spotkać się można z pracą takiej osoby. We Wrocławiu i Warszawie prowadzone są również klasy przygotowawcze, w których uczniowie jednocześnie uczą się języka oraz opanowują materiał z danego poziomu nauczania.

3. Rola asystenta międzykulturowego

Wielu nauczycieli zastanawia się o jaką dodatkową pomoc mogą zabiegać, jeżeli w ich mieście nie ma klas przygotowawczych. Osobą, która może dać w takiej sytuacji wsparcie uczniom migrantom jest asystent międzykulturowy.

Co robi asystent?

1. Pracuje z uczniami z mniejszości etnicznych/ narodowych/ migrantami.
2. Pomaga uczniom przezwyciężyć trudności, które powstają w wyniku zróżnicowania kulturowego (Białek, s. 46).
3. Jego obowiązki zależą od potrzeb uczniów, ale może np. pomagać uczniom podczas lekcji, przy odrabianiu zadań, może też rozwiązywać problemy pomiędzy rodzicami a gronem pedagogicznym, pracować jako tłumacz, organizować zajęcia z zakresu edukacji międzykulturowej itd.
4. Wprowadza ucznia i jego rodzinę do nowego systemu edukacji, objaśnia jej specyfikę, odpowiada na pytania.
5. Jego obecność sprawia, że zarówno uczeń, jak i jego rodzice mogą poczuć się w polskiej szkole bezpieczniej.

Jak można zatrudnić asystenta międzykulturowego?

Są **dwie najważniejsze możliwości**, które funkcjonują w Polsce w tym zakresie:

1. Zatrudnienie **asystenta jako pomocy nauczyciela** na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2015 r., poz. 2156 z późn. zm.).
2. Zatrudnienie asystenta **w ramach projektów** prowadzonych przez organizacje pozarządowe, takie jak np. Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Fundację Dialog (Młynarczuk - Sokołowska & Szostak - Król, s.131) czy też Fundację Ukraina z Wrocławia.

Co zrobić, jeśli szkoła nie może zatrudnić asystenta?

Niestety nie zawsze możliwe jest zatrudnienie asystenta międzykulturowego. W takim wypadku w naturalny sposób wychowawca przejmuje część jego obowiązków. Zalecamy jednak, aby korzystać z gotowych materiałów i pomocy —

wymienionych w tym manualu lub dostępnych online. We Wrocławiu powstała broszura dofinansowana przez Wrocławskie Centrum Rozwoju Społecznego, która bardzo dobrze odpowiada na problemy migrantów. Opisuje wszystkie ważne elementy polskiego systemu edukacji w kilku językach, zawiera wzory dokumentów szkolnych, usprawiedliwień oraz część dedykowaną uczniom (por. Kosior, Tarasewicz-Gryt 2019). Aby ją odnaleźć zapraszamy do zajrzenia do bibliografii tego manuala.

Podsumowanie

Jak szkoła powinna odpowiadać na wyzwania związane z międzykulturowością?

Zgodnie z Programem polityki edukacyjnej dla XXI wieku przygotowanej przez Radę Europy przed edukacją stoi szereg wyzwań. Część z nich dotyczy kwestii międzykulturowości. Warto je przywołać na koniec, ponieważ pokazują jakie powinny być priorytety w projektowaniu wsparcia dla uczniów migrantów. Są to między innymi:

1. idea promowania metod kierowania i zarządzania, zgodnie z którymi wielokulturowość nie stanowiłaby elementu dodatkowego w programie nauczania, ale istotną część zarządzania na wszystkich możliwych poziomach;
2. rodzice reprezentujący mniejszości etniczne powinni być włączani czynnie w życie szkoły (np. poprzez wolontariat, działalność w radzie rodziców lub okazjonalne współprowadzenie zajęć dydaktyczno-wychowawczych itp.);
3. powinno się realizować projekty edukacyjne sprzyjające integracji oraz przeciwdziałające hierarchizacji i rywalizacji;
4. w strategii rozwoju instytucjonalnego powinno się uwzględnić różnorodność i międzykulturowość (m.in. poprzez zapis celów, plan działań, programy naprawcze czy zasady rekrutacji uczniów);
5. należy wykorzystać metody uczących się wspólnot poprzez promowanie klas mieszanych pod każdym względem (pochodzenia, potrzeb edukacyjnych, poziomu zaawansowania wiedzy itd.);

6. ważne jest również, aby powołać grupę koordynującą pracę placówek edukacyjnych w zakresie edukacji międzykulturowej, w której wspólnie działaliby przedstawiciele wszystkich uczestników procesu edukacyjnego oraz społeczności lokalnej;
7. należy unikać segregacji w postaci masowego umieszczania uczniów z mniejszości etnicznych w klasach specjalnych lub masowego stosowania programów wyrównawczych. Może to przyczynić się do dyskryminacji strukturalnej realizowanej w imię tzw. potrzeb specjalnych i różnic kulturowych;
8. skuteczność działań szkoły powinna być stale monitorowana poprzez analizę jej atmosfery i organizacji życia codziennego. W analizie też należy uwzględnić cele edukacji międzykulturowej (Brotto et all 2014, s. 34-35).

II CZĘŚĆ PRAKTYCZNA

Gry i zabawy edukacyjne

1. *Zamiana miejsc*

- **Celem** gry jest integracja grupy, nauka nowych słówek z języka ojczystego kolegi/koleżanki z innego kraju
- **Czas trwania:** 15 minut
- **Materiały:** karteczki z hasłami - po jednej dla każdego uczestnika

Przebieg: Grupa siedzi w kole na krzesłach. Prowadzący rozdaje karty z wyrazami. Każdy zapamiętuje swój wyraz i oddaje prowadzącemu swoją kartę. Prowadzący wyczytuje karty w dowolnej kolejności. Osoby, których wyraz został odczytany, przesiadają się na następne krzesło po lewej stronie. Oczywiście może zdarzyć się, że ktoś już siedzi na tym krześle. Wówczas siadamy na kolanach tej osoby. W ten sposób może zdarzyć się, że kilka osób siedzi sobie nawzajem na kolanach. Tylko osoba siedząca na górze może zmienić swoje miejsce przy wyczytywaniu. Wygrywa osoba, która jako pierwsza wróci na swoje miejsce.

Przykładowe słówka do wykorzystania w grupie polsko - ukraińskiej:

- Cześć - Привіт [Prywit]
- Proszę - Будь ласка [bud` laska]
- Dziękuję - Дякую [Diakuju]
- Smacznego - Смачного [Smacznego]

2. Międzykulturowe Bingo Integracyjne

- **Celem** gry jest integracja grupy i zapoznanie się jej członków
- **Czas trwania:** 20 minut
- **Materiały:** wydruk karty z bingo - po jednym dla każdego uczestnika, długopisy

Przebieg: Każdy z uczniów otrzymuje karty do bingo. Jego zadaniem jest znalezienie osób, które spełniają kryteria z poszczególnych kratek. Wszyscy uczestnicy w rozsypance przemieszczają się po klasie, rozmawiając ze sobą i zapisując imiona osób, które pasują do danego okienka. Gra kończy się, gdy większość uczestników ma wypełnioną pełną kartę bingo.

Znajdź 5 osób, które lubią pizzę <i>Знайдіть 5 людей, які люблять піцу</i>	Znajdź osobę, która je pączki na Boże Narodzenie <i>Знайдіть людину, яка їсть пончики на Різдво</i>	Znajdź 3 osoby, które lubią długo spać <i>Знайдіть 3 людей, які люблять довго спати</i>
Znajdź osobę, która ma psa <i>Знайдіть людину, у якої є собака</i>	Znajdź osobę, która urodziła się w innym kraju niż Polska <i>Знайдіть людину, яка народилася в іншій країні, ніж Польща</i>	Znajdź 2 osoby, które wymieniają stolicę Ukrainy <i>Знайдіть 2 людини, які назвуть столицю України</i>
Znajdź 3 osoby o brzo- wych włosach <i>Знайдіть 3 людей з каштановим волоссям</i>	Znajdź 2 osoby, które lubią czytać <i>Знайдіть двох людей, які люблять читати</i>	Znajdź osobę, która ma siostrę <i>Знайдіть людину, яка має сестру</i>

3. Szybkie liczebniki

- **Celem** gry jest integracja grupy, nauka nowych słów, wspieranie adaptacji ucznia obcojęzycznego
- **Czas trwania:** 10-15 minut
- **Materiały:** zrolowany arkusz papieru/brystolu, karteczki z napisanymi liczebnikami, taśma klejąca do przyczepiania karteczek do ubrania

Przebieg: Grupa uczy się pierwszych dziesięciu liczebników w języku ukraińskim i zapisuje je sobie na małych karteczkach. Prowadzący grę rozdaje karteczki uczestnikom, które przypinają sobie na ubraniu w widocznym miejscu. Każdy uczestnik musi mieć inny numer. Jedna osoba stoi w środku i trzyma zrolowany arkusz papieru. Dowolna osoba zaczyna grę — wywołuje liczebnik w języku ukraińskim. Wywołana osoba musi jak najszybciej wypowiedzieć inny liczebnik w języku ukraińskim. Osoba stojąca na środku stara się jak najszybciej klepnąć gazetą wywołaną osobę. Jeśli pomyli się ona i wypowie liczebnik po polsku lub zostanie dotknięta zrolowaną kartką przed wypowiedzeniem liczebnika przez osobę ze środka, przejmuje jej rolę osoby.

Liczebniki:

- Jeden - Один
- Dwa - Два
- Trzy - Три
- Cztery - Чотири
- Pięć - П'ять
- Sześć - Шість
- Siedem - Сім
- Osiem - Вісім
- Dziewięć - Дев'ять
- Dziesięć - Десять
- Jedenaście - одинадцять
- Dwanaście - дванадцять

4. Powolne liczebniki

- **Celem** gry jest integracja grupy, nauka nowych słów, wspieranie adaptacji ucznia obcojęzycznego
- **Czas trwania:** 10-15 minut
- **Materiały:** wykaz liczebników w języku ukraińskim

Przebieg: Zadaniem grupy jest kolejne wymienienie liczebników w nieznanym dla większości języku. Uczestnicy siedzą w kole i patrzą na siebie. Porozumiewają się z wykorzystaniem komunikacji niewerbalnej. Każda osoba może wymienić tylko jeden liczebnik w jednym czasie. Jeśli grupa popełni błąd (np. dwie osoby odezwą się w tym samym czasie lub liczebniki nie będą wymieniane po kolei), grupa zaczyna od początku

5. Opisanie przedmiotów w klasie

- **Celem** gry jest wsparcie nauki języka polskiego uczniów cudzoziemskich
- **Czas trwania:** 25 minut
- **Materiały:** Karteczki samoprzylepne, długopis, wydruk karty z poleceniami po polsku

Przebieg zabawy: Każdy uczeń otrzymuje 3 karteczki samoprzylepne (w przypadku licznej grupy mogą oni pracować w parach). Jego zadaniem jest znalezienie w klasie 3 przedmiotów, które opisze po polsku oraz w języku kolegów/koleżanek z klasy.

klasy. Może do tego celu wykorzystać słownik lub aplikację tłumaczącą w telefonie. Następnie każdy z uczniów odczytuje wybrane przez siebie słowa. Grę zakończyć można zawieszeniem w klasie wykazu poleceń po polsku i omówić je ze wszystkimi uczniami.

Proszę otworzyć
książkę

Proszę napisać
w zeszycie

Proszę powtórzyć
wolniej

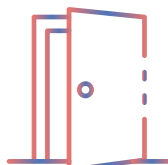
Proszę posprzątać

Proszę o uwagę

Proszę przynieść
...

Proszę przyjść
do sali

Proszę posłuchać
uważnie

Można także inspirować się komunikatami z naszego słowniczka podstawowych zwrotów, który jest dodatkiem do naszej publikacji.

6. Gra symulacyjna

Wszelkie gry symulacyjne znajdą zastosowanie przy rozwiązywaniu aktualnie obecnych w klasie konfliktów. Są także bardzo przydatnym narzędziem zapobieganiu trudności, które mogą wystąpić w klasie, a które jako nauczyciele możemy przewidzieć.

Przykładem takiej sytuacji jest moment, w którym wiemy, że w naszej klasie pojawi się uczeń cudzoziemski. Mamy czas by przygotować się z naszą klasą na jego przyjęcie, a przede wszystkim, jakie emocje towarzyszą uczniom, gdy dowiedzą się o nowym uczniu/uczennicy.

Jest to niezwykle prosta w przygotowaniu i formie gra, która jest zaskakująco skutecznym narzędziem w pracy grupami zagrożonymi wystąpieniem konfliktu — zwłaszcza konfliktu wartości. Gra polega na wcieleniu się w rolę zapisaną na wylosowanej kartce i aktywnym udziale w dyskusji — prezentowaniu swojego stanowiska — podyktowanym nie własnym osądem — a poglądami z kartki.

W zależności od sytuacji, którą znamy jako nauczyciele — można przygotować różne role — uczniów wandalizujących przestrzeń szkoły i tych, którym się to nie podoba lub padają ofiarami niszczenia przedmiotów. Konflikt na tle płci — mogą to być role uczniów dążących do koedukacji i jej przeciwnicy. Warto wtedy umieścić w rolach jakieś ciekawostki, np. "...ale w zeszłym tygodniu dziewczyny dały nam spisać matkę i załatwiły nam wstęp na mecz szkolny". Ważnym elementem jest użycie takich elementów historii, które wywołują emocje.

Poniżej przykładowe role, które losują uczniowie w sytuacji, gdy spodziewamy się, że do naszej klasy dołączy nowy uczeń / uczennica.

- **Celem** gry jest stworzenie możliwości, w której uczniowie będą mieli szansę opracować strategię obrony poglądów, które nie zawsze są odpowiednie ich prywatnym poglądom. Jest to okazja, by spojrzeć na różne problemy z perspektywy, którą często krytykujemy.
- **Czas trwania:** min. 30 min
- **Materiały:** kartki z rolą dla każdego ucznia

Przebieg gry: Uczniowie siadają w kole i losują rolę. Po krótkiej chwili nauczyciel zaprasza wszystkich uczniów do

rozmowy. Wchodzi w rolę moderatora dyskusji. Prezentuje wstępny temat rozmowy, np. Wkrótce do naszej klasy dołączy Masha ..... Mam do Was pytanie, czy macie pomysł, jak możemy przygotować naszą klasę na jej przybycie? ....., Czy macie pomysł, jak możemy podzielić się pomocą jej w nauce, poznaniu szkoły, poznaniu Was? ...., Jak myślicie, jak będzie czuła się w naszej klasie? ....., Z jakimi problemami, może się spotkać? ....., Jak się czujesz z informacją o takiej zmianie w naszej klasie?... itp.

Na koniec wychodzimy z ról. Kiedy emocje opadną pytamy uczniów jak czuli się w wylosowanych rolach i jak czują się jako oni sami z wiadomością o nowej uczennicy, która przyjeżdża do nas z Kijowa.

Rozwinięciem tej gry może być projekt klasowy — rozpisane ról, do których będą zgłaszać się uczniowie, np. zorganizowanie powitania, gier integracyjnych, podzielenie się pomocą w nauce w pierwszych tygodniach, wspólne spędzanie przerw, zaproszenie na wyjście/ wizytę w domu i inne pomysły w klasie.

Mamy swoje problemy i jest nas już dużo w klasie, w której dużo się dzieje i bez nowej osoby. Musimy robić szybko materiały i **nie mamy czasu tłumaczyć tej osobie na inny język. Nasz kraj jest dla nas** i wydawanie pieniędzy na przyjezdnych powinno należeć do bogatszych krajów. Najlepiej byłoby, gdyby sami zrobili porządek w swoim kraju i dali nam spokój. Twoja babcia mówi, że jak była mała, to jedna Ukrainka zniszczyła jej szopkę bożonarodzeniową, bo u nich nie może być szopek i to obraża Boga. Poza tym **jak ktoś przyjeżdża do Polski to niech mówi po polsku.**

Masz **równościowe podejście**. Chcesz, żeby nowa osoba w klasie czuła się dobrze. **Nie chcesz nikogo osądzać, zwłaszcza przed poznaniem tej osoby.** Masz pozytywne doświadczenia z osobami z innych krajów (wymiana, podróże, wspólne koła zainteresowań, może masz dziewczynę/ chłopaka z innego kraju i przecież Twoi znajomi z klasy lubią tę osobę lub inne - wymyśl :)). **Przed wszystkim nie zgadzasz się na agresję słowną, ani bezpośrednią w stosunku do nikogo.** W swoim wolnym czasie lubisz brać udział w akcjach społecznych i przerażają Cię postawy nacjonalistyczne.

Przyjmujesz **obojętą postawę**. **Szkoda Ci czasu na te konflikty, ale równocześnie nie bardzo interesuje Cię, jak poradzi sobie nowa osoba.** Bardziej interesuje Cię **impreza w przyszły weekend**, czy bułki drożdżowe dojechały do sklepiku, kto gra mecz w przyszłą sobotę na festynie miejskim w reprezentacji klasy. Trochę rozumiesz jedną stronę, trochę drugą. **Więcej żartujesz i zmieniasz temat.**

7. Gry terenowe

Gry terenowe — te o mniejszym i większym zasięgu — wykorzystujące mechanizm gier treasure hunt, metody stacji, problem-solving games i inne, które angażują całą klasę.

W zależności od celu gry — integracji, edukacji — dobieramy zadania i włączamy w jej fabułę wybrane treści. Przykładem gry terenowej, która odbywa się na terenie Dzielnicy Czterech Wyznań jest gra opisana autorki tego manuala, która jest częścią publikacji „Inne szkoły? Kultura organizacyjna placówek prowadzonych przez mniejszości wyznaniowe Wrocławia” pod redakcją K. Kamińskiej i A. Kucharskiej. Link, pod którym publikacja jest dostępna i gotowa do pobrania znajduje się na końcu naszego manuala.

Gry nie muszą odbywać się jedynie w trakcie specjalnie organizowanych wycieczek. Można je organizować w klasie, na terenie szkoły i szkolnego podwórka. Kolejne wskazówki potrzebne uczniom do wykonania zadania powinny obejmować cenną informację i zadanie, które może udać się jedynie na drodze współpracy grupy.

III Język polski jako obcy

1. Teoretyczne założenia uczenia języka polskiego jako obcego

Przed uczniami migranckimi stoi ogromne wyzwanie — **nauka języka polskiego i w języku polskim**. Nabywanie kompetencji lingwistycznych oznacza opanowanie czterech podsystemów języka, którym przyjrzymy się nieco bliżej, a do których należą:

- podsystem foniczny,
- podsystem graficzny,
- podsystem leksykalny,
- podsystem gramatyczny.

Przyjrzymy się teraz teoretycznym aspektom tych podsystemów. Jako nauczycielom uczniów, dla których język polski nie jest pierwszym językiem, nabytym w pierwszych latach życia może okazać się przydatna minimalna wiedza o tym, jakie trudności język polski może im sprawić ze względu na swoją specyfikę.

Nauczanie podsystemu fonicznego (i języka w ogóle) należy rozpocząć od nauki głosek danego języka. Język polski jest językiem spółgłoskowym, co oznacza, że zasób spółgłosek jest w nim o wiele bogatszy niż zasób samogłosek. Do miejsc trudnych należą też zbitki spółgłoskowe, np. w wyrazach *wschód*, *pszczoła*, *chrząszcz* oraz liczebniki. Do najtrudniejszych miejsc w wymowie polskiej należą **spółgłoski szczelinowe (s, z, sz, ż, ś, ź)** oraz **zwarto-szczelinowe (c, dz, cz, dź, ć, dź)**, w obrębie których dochodzi często do mieszania głosek **szumiących (sz, ż, cz, dź)** i **ciszących (ś, ź, ć, dź)**. To z ich powodu nasz język uchodzi za trudny w wymowie i należy to uwzględnić zarówno w ilości zajęć poświęconych na ich naukę, jak i cierpliwości w oczekiwaniu na rezultaty pracy.

Do najczęstszych błędów w dystrybucji samogłosek polskich należy mieszanie **e-i-y**, ponieważ użytkownicy niektórych języków słabo słyszą różnice między nimi (np. w wyrazach

bić-być czy miły-miłe). Występuje też ubezdźwięcznienie spółgłosek dźwięcznych (*kózka* - w wymowie: *kóska*, *przy-stojny* - *pszystojny*, *parking* - *parkink*). W przypadku uczniów rosyjskojęzycznych częstym błędem jest zapis „e” lub „o” w miejscach, gdzie w zapisie polskim mamy „-ie-”, lub „-io-” (np. niepoprawne formy *weźć-wozą* zamiast *wieźć-wiozą*). W języku rosyjskim słyszalne połączenia *ie* lub *io* zapisywane są za pomocą pojedynczych znaków graficznych.

W celu wyćwiczenia tych umiejętności należy bez pośpiechu poświęcić czas i uwagę na ćwiczenia takie jak na przykład:

- ruchomy alfabet dla dzieci młodszych,
- znajdowanie wyrazów niepasujący do pozostałych” np.
- *bić-bić-bić-być, mieć-myc-mieć-mieć*,
- dopasowywanie wyrazów usłyszanych do ich zapisów”, np. nauczyciel czyta „wieszcz”, a uczeń zaznacza w parze wyrazów „*wieszcz-wieść*”,

Drugim podsystemem języka jest okryta złą sławą **ortografia**. I sprawa rzeczywiście jest skomplikowana. W polskim alfabecie liczba liter (32) nie odpowiada liczbie głosek w języku polskim. W alfabecie polskim występują nie tylko litery zaczerpnięte z alfabetu łacińskiego (*a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z*), ale również litery ze znakami diakrytycznymi (*ą ę ć ń ś ź ó ł ż*). W polskiej ortografii występują również dwuznaki (*ch cz dz dź dż rz sz*). Trudności przysparzają dwojaki zapisy tego samego dźwięku (*ó/u, rz/ż, ch/h*). Towarzyszy temu problem poprawnego zapisu dźwięków brzmiących niemal identycznie w mowie potocznej (*ą/om, ę/em ą/oł itp.*).

O nauce ortografii napisano już na szczęście dla nauczycieli wiele — głównie dlatego, że oliwa sprawiedliwa — polska ortografia jest trudna także dla samych Polaków. Nie jest ona natomiast niezbędna do nabywania umiejętności komunikacji w pierwszych etapach nauki języka i aby nie zrazić uczniów do ćwiczeń, należy zaplanować stopniowe wprowadzanie zasad ortografii oraz zaniechać w początkowym etapie poprawiania każdego błędu. Wymaga to naturalnie umówienia się z uczniem i jego rodzicami, że w danym okresie lub w określonym typie zadań tych błędów nie będziemy uczniowi kreślić.

W celu wyćwiczenia tych umiejętności należy bez pośpiechu i w sposób urozmaicony wprowadzać stopniowo zasady poprawnej ortografii i przygotować ćwiczenia, takie jak

na przykład:

- **zabawy ruchowe:**

a) **kąty ortograficzne** - jeden kąt - miejsce w mieszanii oznacza „h”, drugi kąt lub inne wybrane miejsce „ch”. Ktoś kto bawi się z Tobą mówi wyraz, a ty wybierasz, czy piszę się go przez „h”/”ch” i biegniesz w odpowiednie miejsce,

b) **dyktando biegane,**

c) **gimnastyka ortograficzna** - podobnie jak pierwsze zadanie, ale zamiast biegania przybieramy odpowiednią pozę — np. gdy w wyrazie jest „h” , unosimy ręce wyprostowane wysoko w górę, a gdy w wyrazie jest „ch” , łapiemy się za głowę itp.

d) **Zabawa w „wyrazobranie”** Przygotowujemy karteczki z wyrazami z trudnościami ortograficznymi, np. z „h” i „ch”, a następnie rozmieszczamy je w różnych częściach domu. Na sygnał dziecko rusza na „wyrazobranie”. Do jednego koszyka/ ręki/ woreczka gromadzi wyrazy z „h”, do drugiego– z „ch”. Bardzo dużo gotowych kart do druku znajduje się w folderze „Plejada zadań”

- **tematyczny worek** - zapamiętanie pisowni całych z estawów wyrazowych można sobie ułatwić wykorzystując metodę łączenia ich w grupy tematyczne, np. przez wypisanie je w jednym worku.

Przykład:

hałaśliwe wyrazy - huk, hałas, hałasować, harmider, helikopter, huragan, harce, huk, hulać, histeria, husaria, hulajnoga, huta, hejnał.

- gdy jakiś wyraz stanowi prawdziwy Everest - jest ogromnym wyzwaniem, trzeba mu poświęcić dużo uwagi, polecam **skojarzenia**. Metoda opiera się na wykorzystaniu swego rodzaju obrazów malowanych w głowie. Powstające w ten sposób wizualizacje , uruchamiają prawą półkulę i w ten sposób ułatwiają zapamiętywanie pisowni słów, angażując dodatkowe zmysły oraz wyobraźnię. Czasem im śmieszniejsze skojarzenia — tym lepiej. Nasz mózg lubi być zaskakiwany.

Przykłady:

Helikopter - helikopter piszemy przez „h”, ponieważ gdy

jego śmigła mają kształt dwóch złożonych liter “h”.

Chleb - chleb piszemy przez “ch”, ponieważ jest długi, tak jak dwie litery “ch”, wyrasta na drożdżach, które powodują, że chleb rośnie i rośnie. Literka c która towarzyszy ch — wygląda jak bułeczka, więc pasje do chleba.

Leksyka wydaje się najbardziej intuicyjną w doborze metod i form nauki częścią edukacji językowej. Pamiętajmy jednak, że codzienne kontakty rówieśnicze — choć najcenniejsze ze względu na motywację wewnętrzną uczniów i rozwój społeczny ucznia — nie mogą stanowić jedyne źródła nauki słownictwa. Słownictwo na poziomie A1 i A2 to około 1500 słów. Na poziomie B1 to około 2300-2500 słów, poziom B2 to znajomość około 5000 słów. O pełnej biegłości językowej, C2, można zaś mówić wtedy, gdy uczący się opanuje minimum 8000-10000 wyrazów.

Językoznawcy w Polsce opracowali listy haseł do tzw. **słownika minimum współczesnej polszczyzny**. Miało to miejsce na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku. Słownictwo zostało dobrane na podstawie frekwencywności czyli tego jak często używają do rodzimi użytkownicy języka. Zasób ten zawiera np. **„Słownik minimum języka polskiego”** autorstwa Haliny Zgótkowej. Zawiera ponad 2000 haseł i listy słownictwa. Posiadanie tego zasobu pokrywa się z poziomem A1 i A2 w języku polskim.

Nauka słówek jest podstawowym elementem kompetencji komunikacyjnej ucznia. Nie należy więc koncentrować się wyłącznie na poprawności gramatycznej wypowiedzi uczniów — jest to błąd dydaktyczny. Utrwalanie materiału odbywać się powinno metodą spirali, tzn. należy często powracać do przyswojonych już treści w celu ich lepszego zapamiętania. Co ciekawe najlepiej zapamiętywane są wyrazy z początku i końca zajęć.

Czwarty i ostatni omawiany w tym rozdziale element to **gramatyka**. Przy wprowadzaniu nowej struktury gramatycznej warto zachować określony porządek:

- wprowadzenie/prezentacja nowej struktury,
- utrwalenie struktury (ćwiczenia w jej prawidłowym tworzeniu i wypowiedaniu),
- stosowanie nowej struktury przez ucznia.

Pamiętajmy, że nie każdy błąd gramatyczny trzeba poprawiać (jeżeli nie zakłóca jasności przekazu – nie należy go poprawiać, aby nie przerwać wypowiedzi ucznia).

Opanowanie podsystemów językowych pozwala na osiągnięcie czterech sprawności językowych: **rozumienia ze słuchu, rozumienia tekstów pisanych, mówienia, pisania**. Dobrym pomysłem jest także umówić się z uczniem i jego rodzicami, jakich błędów nie będziemy poprawiać w kolejnych etapach nauki, by nie zniechęcić dziecka do nauki.

2. Komunikacja w szkole w formie kart z piktogramami

We współpracy z asystentkami międzykulturowymi, które pracują z uczniami w środowisku szkolnym, opracowane zostały **karty z piktogramami**, które w zamyśle mają ułatwić komunikację w szkole — zwłaszcza uczniom z krótkim stażem w nowym kraju. Wybrane komunikaty zostały zapisane w języku polskim, ukraińskim i angielskim. Znajdują się one w załączniku naszego manuala — w formacie a4, tak by uczynić druk wygodniejszym i bardziej ekonomicznym.

3. Opis klasy szkolnej

Wśród najczęściej stosowanych pomysłów, na opatrzenie się z polskimi słowami, jest metoda podpisania przedmiotów będącym w bliskim otoczeniu uczniów. W pierwszej kolejności pozwalają to, na odszukanie niezbędnych materiałów. Dlatego jeżeli jako nauczyciel wie, że często odwołuje uczniów do konkretnego miejsca w sali (np. półka z mapami, składzik ze sprzętem sportowym itp.) warto je opisać. W tym celu stworzony został spis podstawowych materiałów szkolnych, który mamy nadzieję zainspiruje nauczycieli do tworzenia nowych etykiet.

4. Podstawowe wyrażenia w języku polskim

Kolejnym załącznikiem niniejszej publikacji jest spis i tłumaczenie podstawowych wyrażeń w języku polskim. Zachęcamy, by zwłaszcza w początkowym etapie adaptacji nowego ucznia w szkole inspirować go materiałami, które zawierają podstawowe komunikaty - wszelkiego rodzaju rozmówki, zapisane tłumaczenia wyrażeń i wyrazów, o które pyta uczeń mogą być punktem wyjścia do założenia z uczniami własnych słowniczków. To z kolei jest dobrym punktem wyjścia do regularnej pracy nad wzbogacaniem zasobu słów. Dobrym pomysłem może okazać się, jeśli zapytamy ucznia ile słów dziennie musiałby zapisać w zeszycie, aby wypełnić go do końca semestru.

5. Słowniki przedmiotowe

Z myślą o wsparciu nauczycieli poszczególnych przedmiotów przygotowane zostały słowniczkę z podstawowym słownictwem związanym z danym przedmiotem. Nauczanie przedmiotu, przy jednoczesnym występowaniu bariery językowej to najczęściej wymieniana przez spotykanych przez nas nauczycieli. Wiemy, że zakres słownictwa jest znacznie mniejszy, niż wymaga tego omówienie poszczególnych działów i rozdziałów podręczników wydanych po polsku. Zachęcamy, by tworzyć takie słowniczkę korzystając z darmowych translatorów.

IV Narzędzia do nauki on-line

<https://wordwall.net/pl>

<https://childdevelop.pl/generator/>

<https://learningapps.org/>

<https://www.matzoo.pl/>

<https://spark.adobe.com/sp/>

<https://smallpdf.com/pl/split-pdf>

<https://www.ilovepdf.com/pl/dzielenie-pdf>

<https://quizlet.com/pl>

<https://pisupisu.pl/>

<https://quickworksheets.net/>

<https://www.johnsesl.com/generators/gapfill/gapfill.shtml>

<https://lyricstraining.com/>

<https://create.kahoot.it/>

<https://www.genial.ly/>

V Źródła wiedzy i inspiracji

<https://uniwersytetdzieci.pl/>

<https://wolnelektury.pl/>

<https://polskiwrysunkach.blogspot.com/>

<https://www.facebook.com/Sylwia-Oszczyk-Polski-jak-malowa-ny-106147380981817/>

https://www.facebook.com/polskiwrysunkach/?tn-str=k*F

<http://www.sjikip.us.edu.pl/pl/publikacje/e-nauczanie/>

<http://www.popolskupopolsce.edu.pl/kurs-jezyka-polskiego/>

<https://www.printoteka.pl/pl/start>

http://polskikrokpokroku.pl/do_pobrania

<https://www.polski.wh.uz.zgora.pl/metoda/>

<https://www.youtube.com/channel/UCOJ8InFS6bdCVzsZKIdmK4w>

<http://www.wlaczpolske.pl/>

<https://www.superkid.pl/>

<https://www.twinkl.pl/>

<https://nudzi-misie.pl/>

<https://pl.pinterest.com/>

<https://www.wielokultury.wroclaw.pl/biblioteka-edukacja/>

<http://czytelnia.frse.org.pl/media/t-kit-edmiedzykultuyrowa-0.pdf>

<http://www.thenofaultzone.com/global-network.html>

<https://fundacjaukraina.eu/>

<https://inpoland.net.pl/>

VI Literatura

1. Bąbiak I. (2013), *Společne i emocjonalne konsekwencje migracji do Polski – perspektywa dzieci cudzoziemców*, [w:] E. Jagiełło, E. Jówko, Dziecko w kulturze współczesnego świata, Siedlce, ss.36- 59.
2. Białek K. (2015) (ed.), *Międzykulturowość w szkole. Poradnik dla nauczycieli i specjalistów*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa.
3. Brotto F., Huber J., Karwacka-Vögele K., Neuner G., Ruffino R., Teutsch R. (2014),
4. *Kompetencje międzykulturowe dla wszystkich. Przygotowanie do życia w różnorodnym świecie*, Rada Europy Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa.
5. Chrzanowska A. (2009), *Asystent kulturowy – innowacyjny model pracy w szkołach przyjmujących dzieci cudzoziemców*, *Analitycy, Raporty, Ekspertyzy* 2009, nr 5 (27), ss.1-13.
6. Frączek A. (2018), *Bariery i możliwości wielokulturowości społeczeństwa polskiego w obszarze edukacji*, *Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość*, t. XV, ss. 273-290.
7. Iglicka K., Gmaj K. (2012), *Katalog dobrych praktyk związanych z dziećmi uchodźczymi i objętymi międzynarodową ochroną prawną w systemach edukacyjnych. Przykład Austrii, Holandii, Niemiec, Szwecji i Wielkiej Brytanii*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, Warszawa.
8. Janeta M. (2011), *Migranci a społeczność przyjmująca : uwarunkowania strategii akulturacyjnych a kontakty ze społecznością przyjmującą*, *Studia Migracyjne - Przegląd Polonijny*. 2081-4488. R. 37, z. 2, ss. 251-265.
9. Kida P. (2014) *Szlakiem czterech wyznań w wielokulturowym Wrocławiu*, w: Kamińska Kamila, Kucharska Anna, *Inne szkoły? – kultura organizacyjna placówek prowadzonych przez mniejszości wyznaniowe Wrocławia*, Wrocław. http://edukacjakrytyczna.pl/wp-content/uploads/2016/01/inne_szkoly-27-01.compressed.pdf [dostęp 20.03.2021].
10. Komisja Europejska/EACEA/Eurydice, (2019). *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2019 Edition*. Eurydice Report. (Kluczowe dane dotyczące wczesnej edukacji i opieki w Europie – Wydanie 2019) Luxembourg: Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich.

11. Kosior A., Tarasewicz-Gryt O. (2019), *Pakiet Startowy. Informacje dla rodziców*, Wrocławskie Centrum Rozwoju Społecznego, Wrocław, https://www.wielokultury.wroclaw.pl/wp-content/uploads/2019/09/Poradnik-dla-rodzic%C3%B3w-i-dzieci-obcoj%C4%99zycznych-w-szkole_internet.pdf, [dostęp 3.01.2020].
12. Kownacka 2006, *Od szoku do adaptacji: psychologiczne konsekwencje wyjazdu za granicę, Doradztwo zawodowe a wyzwania międzykulturowe*, Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, Warszawa, ss.39-63.
13. Matsumoto D., Juang L. (2007), *Psychologia międzykulturowa*, tłum. A. Nowak, GWP Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
14. Młynarczuk - Sokołowska A., Szostak -Król K. (2017), *Wspieranie uczniów cudzoziemskich ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w kontekście indywidualizacji pracy i wymagań szkolnych*, [w:] Dzieci z trudnościami rozwojowymi. Indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne w procesie wspierania dzieci, E. Śmiechowska - Petrovskij, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa, ss.121-146.
15. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017 w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw*. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=W-DU20200001327> [dostęp: 10.04.2021]

Fundacja Ukraina
Ruska 46a/201
50-079 Wrocław

Nasza historia rozpoczęła się w 2013 roku, kiedy **Fundacja Ukraina** została założona przez Konsula Honorowego Ukrainy we Wrocławiu Grzegorza Dzika. Dziś na naszym koncie posiadamy **ponad 58 wcielo-nych w życie idei i 27 zrealizowanych projektów.**

Naszym głównym celem jest **stworzenie przestrzeni dla edukacji, rozwoju oraz integracji migrantów z każdego zakątka świata.** Fundacja daje im wsparcie, wiedzę i możliwości, pomaga szybciej odnaleźć się w nowym środowisku i stawiać pierwsze kroki w Polsce.

Równocześnie w swojej siedzibie, **Centrum Ukraińskim Kultury i Rozwoju (CUKR)** kreujemy przestrzeń dla dialogu międzykulturowego, szkolimy nauczycieli, przedsiębiorców i grupy zawodowe współpracujące z nowymi mieszkańcami Dolnego Śląska pochodzącymi z zagranicy.

Wraz z nadejściem roku 2020 Fundacja Ukraina wraz Konsulem Honorowym Ukrainy we Wrocławiu powołała **Instytut Praw Migrantów** w celu kompleksowego zaopiekowania się migrantami i zjawiskiem migracji.

Zapraszamy do udziału w organizowanych przez nas projek-
tach, szkoleniach i wydarzeniach. Bieżące wiadomości znajdują się na
stronach:

<https://fundacjaukraina.eu/>

<https://www.facebook.com/CUKR.Wroclaw/>

<https://www.instagram.com/CUKR.Wroclaw/>

PROJEKT „RESTART” JEST WSPÓLFINANSOWANY
ZE ŚRODKÓW PROGRAMU KRAJOWEGO FUNDUSZU AZYLU,
MIGRACJI I INTEGRACJI ORAZ BUDŻETU PAŃSTWA
BEZPIECZNA PRZYSTĄN

